

Олександр ГОЛОВКО,

Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Харків

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджуються і аналізуються проблемні аспекти становлення і розвитку в Україні інституту президентства. Визначається, що проголошений курс на демократизацію суспільно-політичних відносин у всіх сферах сучасного буття, здійснення реформ у найважливіших галузях економіки та суспільних відносин виводить на перший план роль конституційно-правових владних інститутів, особливе місце серед яких займає інститут президентства. Проаналізовано історичні джерела зародження інституту глави держави в Україні, визначено наявність певних алгоритмів, закономірностей та динаміки зміни конституційних повноважень Глави держави та фактор суспільно-політичної реакції на процеси щодо створення сприятливих політичних умов для врегулювання політичного інституційного протистояння, кризових явищ або ж навпаки – детонацію суспільних протистоянь.

Ключові слова: Президент України, інститут президентства, законодавча влада, виконавча влада, судова влада.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У процесах становлення та розвитку Української держави, як невід’ємної складової європейського політичного простору, процеси пошуку ідеальної моделі вітчизняного державотворення та визначення найбільш врівноваженої системи розподілу повноважень у класичній схемі гілок влади за понад чверть сторічну історію державної незалежності України нерозривно пов’язуються з проблематикою утворення, функціонування та удосконалення інституту президента.

Проголошений курс на демократизацію суспільно-політичних відносин у всіх сферах сучасного буття, здійснення реформ у найважливіших галузях економіки виводить на перший план роль конституційно-правових владних інститутів. Адже проблеми взаємовідносин між владою та суспільством, встановлення рамкових меж між різними гілками державної влади є предметом серйозних наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор засвідчує, що теоретичну основу вивчення проблематики становлення та розвитку інституту президентства України формують праці класиків політичної думки, теоретиків інституціоналізму, модернізації, компаративістики (Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Р. Даль, П. Дімаджіо, М. Дюверже, Дж. Кері, А. Лейпхарт, Х. Лінц, С. Мейнваринг, Р. Патнем, С. Хантінгтон, М. Шугарт), чисельні монографії, наукові публікації та дослідження зокрема, таких відомих науковців: О. Авер'янов, Е. Афонін, В. Бебик, С. Бульбенюк, І. Варзар, М. Зелінська, М. Кармазіна, В. Куйбіда, Г. Малкіна, В. Мельниченко, М. Михальченко, В. Мусіяка, Н. Нижник, М. Обушний, Б. Ольховський, Н. Плахотнюк, М. Розумний, С. Серьогіна, В. Солдатенко, М. Ставнійчук, В. Сухонос, М. Томенко, Ю. Тодика, В. Шаповал, В. Шатіло, О. Харченко, В. Яворський, М. Розумний, Ф. Бурчак, Ю.Шемшученко та ін.

Водночас, аналіз результативності та практичного застосування висновків наукових розвідок щодо створення сприятливих політичних умов для врегулювання політичного інституційного протистояння й кризових явищ та розробки моделей збалансованої єдності й злагодженої спільної дії всіх інститутів та органів влади в державі вказують на існування певних прогалин та недостатнє розкриття порушеної проблематики.

Цим зумовлюється актуальність і доцільність дослідження питання щодо визначення балансу повноважень інститутів державної влади в рамках конституційної інженерії сучасного державотворення, що у широкому сенсі на сучасному етапі вітчизняного державотворення диктується проблемою утвердження України як державного формування з певними історичними традиціями та надбаннями.

Тому, ми **поставили за мету** проведення системного компаративного аналізу тенденцій щодо становлення та розвитку інституту президентства України, на основі чого мають бути визначеними їх спільні й розбіжні характеристики сутності, змісту, природи, основних проявів та специфіки та

розроблені пропозиції шляхи подальшого вдосконалення всієї політичної системи України в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. В історії новітньої Української держави інститут президентства, як особлива гілка влади було де-юре започатковано ще до проголошення державної незалежності, а саме – від 5 липня 1991 року, з часу прийняття Закону Української РСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» [11].

З 1991 року, з часу прийняття законів про заснування поста Президента, про Президента України, про вибори Президента України і внесення відповідних змін до чинної тоді Конституції (Основного Закону) України 1978 року, вибори Президента України здійснюються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Фактично, український народ уповноважує особу бути главою держави і надає їй владні повноваження.

За Конституцією України Президент України як глава держави і гарант державного суверенітету, територіальної цілісності, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина наділений функцією забезпечення державної незалежності, національної безпеки і правонаступництва держави. Його повноваження закріплені лише на конституційному рівні (статті 102, 106 Конституції України).

Саме поняття «президент» у конституційно-правовому розумінні означає главу держави. Для цього цей інститут і був створений у світовій практиці. Така його роль характерна для будь-якої сучасної демократичної республіки де є президент [1, с. 11].

Спираючись на історичні аспекти ХХ сторіччя сьогодні можна визначити декілька етапів становлення та розвитку інституту президентства в Україні.

Перший охоплює часові рамки з 1900 до 1917 рр., другий – з 1917 по 1920 рр., третій – радянський період, четвертий – етап становлення України як суверенної незалежної держави (1990–1996 рр.), п'ятий – укріплення інституту

президента в моделі президентсько-парламентської республіки (1996 – початок конституційної реформи від 8 грудня 2004 р.), шостий – перехід України від президентсько-парламентської форми правління до парламентсько-президентської (2004–2011); сьомий – повернення до моделі президентсько-парламентської форми правління (2011–2014); восьмий – Революція Гідності 2014 року – обмеження повноважень президентської гілки влади.

Слід зазначити, що процеси демократичного державотворення в Україні генетично пов'язуються з періодом зародження і становлення українського козацтва, зокрема з часів виникнення Запорізької Січі. Так, дослідники виокремлюють факт існування інституційної моделі владних повноважень кошового отамана в Запорізькій Січі, якого щороку обирали на загальних зборах, та якому належала вища адміністративна, військова, судова та духовна влада. Крім того, він представляв Військо Запорізьке Низове у міжнародних відносинах й розпоряджався військовою скарбницею [4, с. 191].

Майже за два століття до концепції Шарля-Луї де Монтеск'є (фр. Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu; 18 січня 1689 року – 10 лютого 1755 року) в Українському Подніпров'ї можливо було побачити у реальному житті елементи класичного розподілу влад на законодавчу (інститут Загальних зборів), на виконавчу (інститут гетьманства, старшини) та судову – військовий або генеральний суддя.

Саме інститут гетьманства виступає одним із наріжних каменів української ранньомодерної держави, а примусова ліквідація гетьманського уряду російською владою в другій половині XVIII ст. стала початком занепаду Української держави [4, с. 223–224].

Історичними джерелами інституту президента в Україні можна вважати «Пакти і Конституції законів і вільностей Війська Запорізького» гетьмана П. Орлика, прийняті 5 квітня 1710 року в результаті укладання договору між новообраним гетьманом і військом Запорізьким. Фактично, Конституція Орлика зафіксувала боротьбу двох державницьких ідей, двох державницьких прагнень: шляхти – до монархії та простого козацтва – до республіки.

Функціонування державного механізму, запропонованого П. Орликом, передбачало існування певного розподілу влади між главою держави – гетьманом та законодавчою владою (Генеральною радою) [8, с. 123–124]. На наш погляд, саме ця Конституційна модель була дуже схожа на президентську республіку.

Перші теоретичні розробки проблеми становлення інституту глави держави з'явилися в середині XIX століття. Так, представник політико-правової думки України М. Драгоманов розробив власний проект перебудови Російської імперії в децентралізовану федеративну державу, який отримав назву «Проект оснований українського общества «Вольный Союз – Вільна Спілка»» та став програмою і статутом українського політичного товариства, а також конституційним проектом для створення майбутньої демократичної держави. Цікавим є підхід української партії соціал-революціонерів, основним завданням якої було встановлення республікансько-демократичної форми правління для України без президента.

Відомий український вчений М. Грушевський також пропонував закріпити посаду президента у проекті Конституції УНР, де передбачалося, що голова, якого обрано всенародними зборами, є главою держави, а в подальшому це положення було викреслено [2, с. 175]. Дещо послідовніше статус президента було закріплено в Конституції ЗУНР, автором якої був юрист, громадський діяч і засновник національно-державного напрямку української політичної науки С. Дністрянський. У даному проекті закріплювалась думка про те, що президент є главою держави і виконавчої влади [2, с. 54]. Виходячи з вищезгаданого слід зробити висновок, що в проектах Конституцій XIX–XX ст. можна прослідити диференційований підхід до визначення статусу глави держави.

Початок XX століття надав Україні принаймні три спроби відновити власну державність:

березень 1917 р. – квітень 1918 р. – Українська Народна Республіка доби Центральної Ради;

29 квітня 1918 р. – грудень 1918 р. – Українська держава гетьмана П. Скоропадського;

грудень 1918 р. – листопад 1920 р. - Українська Народна Республіка доби Директорії.

За часів Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918 роки) в Україні були відчутні прагнення щодо встановлення моделі класичного розподілу влад. Так, Центральна Рада виконувала функції першого українського парламенту, що безпосередньо формував вищі виконавчі органи – спочатку Комітет Української Центральної Ради, Генеральний Секретаріат, потім – Раду Народних Міністрів, секретарств, міністерств. За Конституцією 1918 року, ухваленою останньою сесією Центральної Ради, верховним органом влади в державі мали стати Всенародні Збори, які безпосередньо б здійснювали законодавчу владу і формували б органи виконавчої та судової влади. Вища виконавча влада, у відповідності до Конституції, мала належати сформованій всенародними Зборами Раді Народних Міністрів [8, с. 75–76].

Фактично, з березня 1917 по квітень 1918 років Україна започаткувала класичну, притаманну тоді переважній більшості європейських країн, парламентську республіку. Але, як зазначають дослідники, «парламент (Всенародні збори) набув практично необмежених повноважень, Так, наприклад, уряд і суд були повністю залежні від представницького органу. Тож, як слушно зауважує І. Лисяк-Рудницький, «знищувалася всяка внутрішня солідарність уряду, а поодинокі міністри прямо підпорядковувалися наказам партійних фракцій у парламенті [4, с. 444]». Зазначимо, що Конституція УНР не передбачала посади голови держави (президента) чи навіть голови уряду, а представницькі функції виконувати голова Всенародних зборів. Це врешті призвело до розбалансування влади в УНР, відсутності консолідуючої сили, а отже й державного курсу.

Тому цілком логічним результатом стало силове усунення Центральної Ради. Інший варіант існування владного механізму в Україні запропонував гетьман Павло Скоропадський, який прийшов до влади в Україні шляхом

військового перевороту 29 квітня 1918 року. П. Скоропадський був переконаний у тому, що вся влада (і законодавча – у тому ж числі) в державі має належати «Ясновельможному пану Гетьману України, який мав стати ще і Великим князем Київським та Королем Галицьким. До компетенції гетьмана – Верховного управителя державою, яку Скоропадський визначив самостійно, належали право стверджувати закони, призначати голову і склад уряду, керування зовнішніми відносинами, призначати увесь склад Генерального суду» [8, с. 124–125].

Фактично, політичний устрій держави П. Скоропадського не передбачав існування розподілу влади. Більше того, він тимчасово повертав Україну до минулого – до монархії, де функції монарха і фактичного керівника виконавчої влади виконував гетьман. Дослідження форми державної моделі та сутності гетьманського правління, детермінованих умовами іноземної військової окупації, дозволяють стверджувати, що гетьманат 1918 р. – це авторитарно-бюрократичний режим із близькими до диктаторських повноваженнями глави держави, відсутністю представницького органу влади, поєднанням в уряді законодавчих і виконавчих функцій, суттєвим обмеженням демократичних свобод, вузькою соціальною базою і тимчасовим характером правління [4, с. 452].

Українська народна республіка доби Директорії, яка йменувала себе як «тимчасове республіканське правління», стала третьою спробою набути самостійності Україною на початку ХХ століття. Поряд із Директорією, яка отримала право на необмежену державницьку діяльність, існував і уряд – Рада Народних Міністрів, склад якого призначався Директорією. В сфері урядових повноважень знаходились військові, морські, внутрішні, фінансові, судові, продовольчі, земельні, освітні справи. Також уряд готував на затвердження Директорії тексти законопроектів [8, 124–125]. У листопаді 1920 року Директорія припинила існування. Політичний устрій Української народної республіки доби Директорії не передбачав розподілу влади. Більше того, наділення одного владного інституту – Директорії – надзвичайно широкою

компетенцію, серед якої і ухвалення законів, і призначення голови уряду привело до встановлення в Україні фактично диктаторського режиму.

Як результат – вища влада революційної України періоду 1917–1920 років неухильно деградувала. Увесь стан державного апарату і усіх гілок влади УНР перебував в абсолютному розладі. Серед державних службовців були звичайним явищем корупція, зловживання службовим становищем, правопорушення, відсутність виконавчої дисципліни, фінансові махінації тощо [4, с. 490]. Все це врешті призвело до втрати української державності, масове знищення українців під час «класових» воєн, розбудови «світлого майбутнього», голодоморів та нівелювання інституту глави держави до кінця ХХ-го сторіччя.

Після відновлення у 1991 році державної незалежності сучасний інститут президентства в Україні склався не відразу. Спочатку Президент за своїм статусом і назвою був найвищою посадовою особою в державі, потім главою держави і главою виконавчої влади, а нині, за чинною Конституцією, є главою держави [7, с. 474]. Започаткувавши процес реформування державної влади в Україні Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, проголосила, що «від імені всього народу може виступати виключно Верховна Рада Української РСР. Жодна політична партія, громадська організація, інше угруповання чи окрема особа не можуть виступати від імені всього народу України [3]».

До 1991 року в Україні діяла у повному обсязі Конституція 1978 року, згідно з якою Україна, формально – незалежна республіка у складі СРСР, була (фактично - залежною) радянською соціалістичною державою. Після ліквідації у 1991 році серпневого путчу «ГКЧП» комуністична гегемонія перестала існувати.

Саме тоді, на початку 90-х років, Україна, як і всі пострадянські та постсоціалістичні країни, зіткнувшись із фактичним набуттям власної незалежності, шукала ту нову владну модель, яка б відповідала вимогам історичного моменту. За роки незалежності в Україні було здійснено суттєві

політичні перетворення державотворчого характеру, причому частина з них мала як еволюційний, так і революційний характер та, фактично, в історично стислий проміжок часу було створено принципово нові владні інституції, становлення яких в інших країнах проходило десятиліттями, і навіть століттями.

Так, у процесі сучасного державотворення в Україні було встановлено інститут президентства, побудовано дійову модель демократичного розподілу влади, створено Конституційний суд, запроваджено нові органи державної виконавчої влади, реорганізовано центральні органи влади та удосконалено в цілому діяльність усіх державних управлінських структур.

Політичні перетворення в Україні здійснювалися в напрямку демократизації всіх сфер суспільно-політичного життя та в напрямку переходу від статичної моделі держави до ліберальної. Тому, на нашу думку, цілком логічним завершенням інституційного процесу вдосконалення конституційних засад незалежної, правової, соціальної держави стало прийняття 28 червня 1996 р. чинної Конституції України.

З початку XXI ст. саме інститут президентства став об'єктом ґрунтовного досліджень в Україні. Зокрема, на нашу думку, одним з каталізаторів акцій суспільної непокори та згодом Помаранчевої Революції 2004 року було контраверсійне рішення Конституційного Суду України щодо правової можливості «третього строку» чинного на той час Президента України Л. Кучми, а Революція Гідності 2014 року – в значній мірі є відповіддю громадянського суспільства на узурпацію політичної влади у 2010 році тодішнім Президентом України В. Януковичем.

Причинами, досить частих трансформацій наявної моделі президентства в Україні можна вважати, те що: по перше, запровадження інституту президентства на початку 1990-х рр. розглядалося як чергове диво, яке виведе країну з глибокої економічної та соціальної кризи, причому, варто зазначити, що віра в «месіанство» Віктора Ющенка також була надто перебільшено

сильною; по друге, інститут президентства запроваджували в умовах відсутності будь-яких усталених історичних традицій.

Тому повноваження та компетенції президентської влади, її атрибути набиралися спрощено та поспішно, механічним перенесенням окремих норм і положень світових моделей президентства без наукового адаптування до українських суспільно-політичних реалій.

У результаті українська процедура відбору кандидатів на посаду Президента зводиться до протиборства особистостей, а не до всенародного обрання програм політичного розвитку, як це є в більшості сталих президентських систем світу; по третє, покvapливе й непослідовне запровадження інституту президентства в Україні співпало з процесами економічної та суспільно-політичної нестабільності.

У формуванні вітчизняних президентських інституцій можливо виділити три етапи: Законодавчі акти 1991 року створили підстави для формування в Україні президентсько-парламентської форми правління, що й обумовило відповідний обсяг президентських прерогатив.

Період другої половини 1995 – першої половини 1996 років характеризується максимальним наближенням вітчизняної політичної системи до президентської форми правління. Саме цей факт обумовив як кількість, так і сутність президентських функцій, а саме – безпосереднє керівництво діяльністю уряду, високий рівень незалежності від законодавчої влади при формуванні уряду тощо.

Третій період, що розпочався 28 червня 1996 року, разом із ухваленням нової Конституції, знов повернув Україну до президентсько-парламентської форми правління із відповідними прерогативами глави держави. На відміну від країн Центральної та Східної Європи, в Україні інститут президентства взяв на себе роль основної конструкції всієї системи державної влади, яка раніше належала КПРС. Отже, проаналізувавши етапи розвитку політико-правової системи України, еволюцію президентських інституцій, можливо зробити низку проміжних висновків.

Насамперед, з моменту започаткування президентської посади до неподільної компетенції Президента України було віднесено зовнішню політику, сферу національної безпеки та оборони. (Фактично, ця традиція щодо президентських повноважень збереглася і у Конституційному Договорі 1995 року, і у Конституції 1996 року). Як глава виконавчої влади, Президент України, у відповідності до Конституції, мав здійснювати керівництво та спрямовувати виконавчу діяльність уряду – Кабінету Міністрів. 7 червня 1995 року було підписано Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України. Завдяки Конституційному Договору Україна як ніколи раніше (та пізніше у т.ч.) наблизилась до варіанту президентської форми правління. Так, ст. 102, що регламентувала статус Президента, фіксує, що він є лише главою держави та гарантом її суверенітету [6].

Важливим чинником, який був здатний суттєво вплинути на обсяг владних повноважень Президента України, мала стати політична реформа. Ініціативу щодо її проведення виголосив другий Глава держави Л. Кучма. Метою реформи, як було задекларовано, було проведення зміни моделі політичної системи в Україні з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську.

Відмова ним від значної кількості прав напередодні завершення другого терміну його перебування на посаді президента була розцінена багатьма аналітиками та політичними опонентами як спроба далі керувати країною, але вже з посади голови уряду. Подібна аргументація стала підставою для блокування прийняття конституційних поправок опозиційними силами протягом наступних років. Додатковим чинником було бажання не допустити обмеження повноважень президента напередодні виборів.

Однак гостра політична криза, в якій опинилась Україна під час президентських виборів 2004 року, особливо після проведення другого туру, змусила основних політичних акторів, представлених у парламенті, повернутися до цього питання. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» № 2222 від 8 грудня 2004 р. був компромісом між

різними політичними силами, представленими у Верховній Раді України. Зазначений Закон передбачав суттєве збільшення повноважень парламенту. Зміни в обсязі повноважень Верховної Ради України відбулися за рахунок наявних на той час і існуючої ще сьогодні сукупності повноважень Президента України, закріплених у Конституції України.

Варто зазначити, що після чергових виборів Президента України, у 2010 році у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV [12].

Фактично цим судовим рішенням було змінено форму правління у державі, а її Глава отримав необмежені повноваження щодо формування виконавчої та судової гілок влади.

З великою часткою вірогідності можна припустити, що саме порушення балансу у системі державної влади стало каталізатором акцій суспільної непокори, які у 2013 році, розпочавшись з масових протестів на столичному Майдані Незалежності щодо неприпустимості прийняття одноосібних рішень про відміну євроінтеграційного курсу України, вже у 2014 році завершилися Революцією Гідності та відновлення моделі парламентсько-президентської республіки. Порівняння положень чинної Конституції України та варіанту 1996 року наглядно демонструє як змінювалися повноваження Президента України щодо здійснення взаємодії з органами виконавчої, законодавчої та судової влади (табл.).

Варто зазначити, що й на сьогодні думки дослідників щодо місця посади Президента України в структурі вищих органів державної влади розділилися.

Одні дослідники схиляються до позиції, що конституційний статус президента мав би бути визначений як окрема гілка державної влади, хоча

подібне розширення тлумачення системи поділу влади, як і теоретичне виведення президента зі структури виконавчої влади викликає цілу низку контраргументів [9, с. 147].

Таблиця

Повноваження Президента України щодо здійснення взаємодії з органами виконавчої, законодавчої та судової влади (порівняння текстів Конституції України 1996-2014 рр)

Чинна редакція Стаття 106. Президент України:	1996 Стаття 106. Президент України:
9) вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції;	9) призначає за згодою Верховної Ради України Прем'єр-міністра України; припиняє повноваження Прем'єр-міністра України та приймає рішення про його відставку;
10) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;	10) призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах;
11) призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора;	11) призначає за згодою Верховної Ради України на посаду Генерального прокурора України та звільняє його з посади;
12) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України;	12) призначає половину складу Ради Національного банку України;
13) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;	13) призначає половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
14) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;	14) призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України;
15) зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;	15) утворює, реорганізовує та ліквідує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;
16) скасовує акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;	16) скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
17) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;	17) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;
18) очолює Раду національної безпеки і оборони України;	18) очолює Раду національної безпеки і оборони України;
22) призначає на посади третину складу Конституційного Суду України;	22) призначає третину складу Конституційного Суду України;
30) має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;	30) має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;
31) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.	31) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.

Таким чином, в якості певних **висновків** нашого дослідження можна зазначити, що інститут президентства, запроваджений в Україні в напередодні проголошення державної незалежності в 1991 році, протягом усього періоду розвитку нашої держави знаходиться у стані безперервної трансформації, детермінуючи зміст та інтенсивність перебігу політичного життя всього українського суспільства. Була певна надія, що реалізація політичної реформи, прийнятої Верховною Радою 8 грудня 2004 року, стабілізує даний інститут, внесе відповідну корекцію в існуючу модель політичної системи. Водночас перманентна конфронтація між виконавчою, законодавчою та президентською гілками влади, суспільно-політичне протистояння, спроби розділити суспільство на «схід і захід» врешті призвели до повернення у 2010 році президентсько-парламентської моделі та спричинили чергову хвилю революційних змін у суспільстві.

Причини, які зумовлюють трансформаційні процеси інституту президентства, полягають, на нашу думку, у наступному:

неготовністю основних політичних сил та політичних лідерів до здійснення державного будівництва демократичного спрямування, що призводить до спроб щодо відтворення на українському ґрунті патерналістської моделі політичної системи разом з відповідним інститутом президентства;

відсутністю досвіду демократичного будівництва та застосування на практиці основних засад та механізмів демократичного суспільства, реальною відсутністю демократичних інститутів;

потужним тиском «спільного радянського минулого», «руського міра», що відображається як на державних інститутах, так і на відносинах, політичній культурі та особистісній поведінці і еліти, і громадян;

складністю завдань, які стояли перед Україною, її громадянами та політичними силами протягом цілого періоду незалежності, внаслідок чого досвід вирішення більшості питань набувався шляхом власних «спроб та помилок»;

суб'єктивним прагненням глав держави до отримання максимальних

повноважень для посади, яку вони обіймають, та для себе особисто і для свого оточення, що, в свою чергу, породжує тотальну корупцію, неефективність управлінських рішень, їх низький рівень легітимності та загальну суспільну недовіру.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності ґрунтовного аналізу досвіду становлення і розвитку різних держав для наступного вивчення можливостей його застосування у вітчизняному державно-правовому будівництві, з урахуванням ментальних особливостей та специфіки.

Список використаної літератури

1. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1999. № 8 : Президент України: Законодавче забезпечення діяльності. 416 с.
2. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., в 20 кн. : Наукова думка, 1994. т.4. 554 с.; т. 7. 630с.; т. 8. 856с. ; т. 9. 880 с.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-ХІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31 (31.07.90). ст. 429.
4. Історія державної служби в Україні : у 5 т. / О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І Бородін та ін. Ін-т історії НАН України. К. : Ніка-Центр, 2009. Т. 1. 544 с.
5. Кармазіна М. Президентство: український варіант. / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса. К. : Бланк-Прес, 2007. 365 с.
6. Конституція України – Основний Закон суспільства, держави, людини (науково-методологічні рекомендації) / В. Е. Чіркін. К. : Вид-во УАДУ при Президентові України, 1997. 475 с.
7. Конституція України: Коментар до змін (2004-2007). Теоретичні та практичні аспекти / П. Б. Євграфов : науково-практичний посібник. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2007. 204 с.
8. Концепція політичної реформи в Україні: проект. *Політична реформа як засіб демократизації українського суспільства* : матеріали науково-практичної конференції. Харків, 18 квітня 2003 р. Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ «Магістр», 2003. 152 с.
9. Політична наука в Україні. 1991–2016 : у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса. К. : Парлам. Вид-во, 2016. 704 с.
10. Про внесення змін до Конституції України. Закон України від 08.12.2004 № 2222-IV. *Президентський вісник*. 2004. 17.12.2004. № 58.
11. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР. Закон від 05.07.1991 № 1293-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 33 (13.08.91). ст. 445.
12. У справі за конституційним поданням 252 народних депутати України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про

внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року N 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України). Конституційний Суд України. Рішення від 30.09.2010 № 20-рп/2010. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 5.

Рецензент – доктор наук з державного управління, професор Радченко О. В.

Головко А. Тенденции становления и развития института президентства в Украине

В статье исследуются и анализируются проблемные аспекты становления и развития в Украине института президентства. Определяется, что провозглашенный курс на демократизацию общественно-политических отношений во всех сферах современного бытия, осуществления реформ в важнейших отраслях экономики и общественных отношений выводит на первый план роль конституционно-правовых институтов власти, особое место среди которых занимает институт президентства. Проанализированы исторические источники зарождения института главы государства в Украине, определено наличие определенных алгоритмов, закономерностей и динамики изменения конституционных полномочий главы государства и фактор общественно-политической реакции на процессы по созданию благоприятных политических условий для урегулирования политического институционального противостояния, кризисных явлений или же наоборот - детонацию общественных противостояний.

Ключевые слова: Президент Украины, институт президентства, законодательная власть, исполнительная власть, судебная власть.

Holovko O. Tendencies of Formation and Development of the Institute of Presidency in Ukraine

The article highlights and analyses problematic aspects of formation and development of the institute of presidency in Ukraine. It has been stated that the defined course for social and political relations democratization in all spheres of modern life and providing reforms in the most important fields of economics and social relations grants the main role to constitutional and legal institutes of authority and the institute of presidency takes the special place among them. The historic sources of the institute of presidency formation in Ukraine have been analyzed in the article. The algorithms, patterns and dynamics of change of constitutional duties of the head of the State and the factor of social and political reaction to the processes of favorable political conditions development for regulating political institutional opposition, crises events or vice versa – for detonating opposition in society – have been determined.

Key words: President of Ukraine, institute of presidency, legislative power, executive power, judiciary power.